

HIBRIDNI SUD ZA ISTOČNI TIMOR – PRAVNA I POLITIČKA DIMENZIJA –

REZIME: Međunarodni krivični sud u Istočnom Timoru Ujedinjene nacije su ustanovile nezavisno od odluka nacionalnih vlasti. On je, kao i drugi sudovi tog tipa, bio plod političkih dogovora u okviru Ujedinjenih nacija. Osnivanje ovog suda u velikoj meri bilo je uzrokovano činjenicom da u toj državi nakon povlačenja Indonezije gotovo da nije bilo pravika s iskustvom rada u pravosuđu. Sud za Istočni Timor prvi je hibridni sud koji je počeo sa radom. Iako mešovitog sastava, on je bio deo nacionalnog pravosudnog sistema.

Do osnivanja ovog suda došlo je neposredno nakon što su Ujedinjene nacije uspostavile prelaznu upravu u toj državi. Iako je bilo predloga da se osnuje zaseban tribunal za suđenje osobama odgovornim za zločine, Savet bezbednosti nije postupio po tim preporukama. Umesto toga osnovana su Posebna veća za ozbiljne zločine sastavljena od domaćih i međunarodnih sudija za suđenje osobama osumnjičenim za zločine učinjene u Istočnom Timoru. Posebnim većima data je isključiva nadležnost nad zločinima genocida, ratnim zločinima, zločinima protiv čovečnosti, ubistvima, seksualnim zločinima i mučenjima koja su se dogodili u Istočnom Timoru u razdoblju od 1. januara do 25. oktobra 1999. godine, a pod određenim uslovima i za zločine učinjene pre toga datuma. Materijalna prava koje su primenjivala Posebna veća za zločine genocida, ratne zločine i zločine protiv čovečnosti gotovo je u potpunosti preuzeto iz Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda.

Ključne reči: Istočni Timor, Hibridni sud za Istočni Timor, Posebna veća za ozbiljne zločine, Uredbe Prelazne administracije Ujedinjenih nacija na Istočnom Timoru.

* Master prava, specijalista za oblast poreskog savetovanja, advokatska kancelarija Karanović & Nikolić, Beograd, e-mail: igor.zivkovski@hotmail.com

1. Istorijska pozadina sukoba

Istočni Timor, odnosno službeno Demokratska Republika Timor-Leste, država je u jugoistočnoj Aziji. Obuhvata istočnu polovinu ostrva Timor u Malajskom arhipelagu, dva manja susedna ostrva i eksklavu Oecussi-Ambeno u zapadnom delu Timora koja je indonežanskom teritorijom odvojena od matice. Graniči se sa Indonezijom na zapadu. Glavni grad i najveća luka je Dili na severnoj obali. Ostali veći gradovi su Dare i Baucau na severoistočnoj obali arhipelaga. Istočni Timor jedna je od najsiromašnijih zemalja sveta. Glavna delatnost je poljoprivreda.

U novembru 1975. godine pokret Freitlin objavio je nezavisnost Istočnog Timora pod nazivom Demokratska Republika Istočni Timor (Republica Democrática de Timor-Leste), te je novu državu diplomatski priznalo devet uglavnom manjih zemalja među kojima nisu bile ključne zemlje – Portugal, Indonezija i Australija. No, devet dana nakon proglašenja nezavisnosti Istočni Timor je okupirala indonežanska vojska. Okupacija izvedena pod kodnim nazivom Operacija Komodo izvršena je krajnje brutalno, tako da je već od februara 1976. ubijeno nekoliko desetina hiljada civila i slomljen je pokušaj otpora indonežanskom vojnom prisustvu. Džakarta je umesto Freitlinove vlade instalirala marionetsku vladu sastavljenu od članova pokreta suprotstavljenih Freitlinu.

Indonezija je ignorisala diplomatske proteste Portugala i rezoluciju Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija kojom je zatraženo povlačenje sa istočne polovine ostrva, no Džakarta se nikada nije suočila s međunarodnim sankcijama zbog invazije. Suharto je pred domaćom i stranom javnošću okupaciju Istočnog Timora interpretirao kao legitimnu vojnopolicijsku akciju kojom je gotovo tri decenije nakon sticanja nezavisnosti ispravljena vekovna kolonijalna nepravda. Indonezija je isticala navodne veze pokreta Freitlin sa Kinom i komunističku ideološku profilaciju pokreta, zbog čega se na postupak Džakarte u zapadnim zemljama gledalo kao na likvidaciju komunističkog uticaja u regiji u samom začetku, uprkos tome što je Portugal izvorni član NATO saveza. U julu 1976. godine indonežanska okupacija je i formalno dovršena nakon što je Džakarta anektirala Istočni Timor kao svoju dvadeset i sedmu državu pod nazivom Timor Timur.

Indonezija je vladala Istočnim Timorom gvozdenom rukom. Brojni politički protivnici režima u Džakarti ubijeni su ili zatvarani bez suđenja. Stanovništvu su uskraćivana elementarna ljudska prava, a hiljade istočnotimorskih žena prisilno je sterilizovano zbog smanjivanja rasta lokalne

populacije. Zbog nasilnog useljavanja iz drugih delova Indonezije, autohtona populacija Istočnog Timora pretvorena je u manjinu.

Najteže razdoblje indonežanske vladavine Istočnim Timorom trajalo je od decembra 1975. do 1980. godine, kada je vojska intenzivno izvodila operacije čišćenja širom ostrva. Istočni Timor je bio odsečen od ostatka sveta, pa je čak i Crvenom krstu dopušten ulazak tek četiri godine nakon invazije. Vojno krilo timorskog pokreta Freitlin FALINTIL, koje je raspolagalo sa dvadesetak hiljada loše naoružanih ljudi, od početka okupacije u nepristupačnim timorskim džunglama pružalo je otpor indonežanskoj vojsci, što je samo pojačalo državnu represiju. Pomoć u oružju i vojnu obuku pripadnici FALINTIL-a dobijali su iz Portugala, zahvaljujući čemu je pokret uspeo da održi gerilsku aktivnost sve do 1999. godine.

Nakon izbijanja velike privredne krize u Indoneziji i silaska Suharta s vlasti 1998. godine, Indonezija i Portugal postigli su sporazum oko autonomije Istočnog Timora, čime je lokalno stanovništvo dobilo mogućnost samouprave na području spoljnih poslova i odbrane. Dogovor je ujedno predstavljao i najvažniji korak napred u odnosima Indonezije i Portugala nakon dve decenije napetosti. Nakon što je novi indonežanski predsednik Baharudin Jusuf Habibie to neočekivano odobrio, u avgustu 1999. na Istočnom Timoru je pod supervizijom Ujedinjenih nacija održan referendum o budućnosti područja, na kom se većina od čak 78 posto birača opredelila za nezavisnost. No, već sama najava održavanja i kasniji rezultati referenduma pokrenuli su novu lavinu nasilja proindonežanske milicije koju je podržavala vojska, te novi talas napada na zagovornike samostalnosti Istočnog Timora u kojem je ubijeno oko dve hiljade ljudi. Želeći da zaustavi eskalaciju nasilja, međunarodna zajednica je uspostavila vojnu misiju INTERFET s oko deset hiljada vojnika koju je predvodila Australija. Ta je misija počela sa radom krajem septembra 1999. i trajala je do februara 2002. godine, kada je vlast prenet na UN-ovu administraciju.

Naposletku, u maju 2002. Istočni Timor je i formalno postao nezavisan kao Demokratska Republika Timor Leste. Portugal je odmah priznao timorsku nezavisnost, a zemlja je u septembru 2002. primljena i u Ujedinjene nacije. No, prve godine istočnotimorske samostalnosti protiču u znaku unutrašnjih nestabilnosti.

Ako želimo da sumiramo misije Ujedinjenih nacija na Istočnom Timoru, to bi onda izgledalo ovako: 1. UNAMET – Misija Ujedinjenih nacija na Istočnom Timoru, od juna do oktobra 1999. godine; 2. UNTAET – Prelazna administracija Ujedinjenih nacija na Istočnom Timoru, od oktobra 1999. do maja 2002. godine; 3. UNMISET – Misija podrške Ujedinjenih

nacija Istočnom Timoru, od maja 2002. do maja 2005. godine; 4. UNOTIL – Kancelarija Ujedinjenih nacija u Timoru Leste, od maja 2005. do avgusta 2006. godine; 5. UNMIT – Integrisana misija Ujedinjenih nacija na Timoru Leste, od avgust 2006. godine.

2. Politička pozadina sukoba

Istočni Timor je vekovima bio kolonija Portugala, stanovnici su većinom katolici (nasuprot muslimanskoj Indoneziji) i drugačijeg su etničkog porekla od Indoneža. Procene su da je samo u prvoj godini sukoba stradalo 100.000 Timoraca. Opšta je saglasnost da je od 1975. godine pobijeno najmanje 200.000 stanovnika Istočnog Timora.

Prvih dana sukoba glavni grad Istočnog Timora Dili je pretvoren u zapaljenu ruševinu. Procene o broju ubijenih civila u glavnom gradu su se kretale od 600 do 7.000. Vojne i paravojne trupe su ubijale sveštena lica, medicinske sestre i radnike Ujedinjenih nacija, i napadale su UN skloništa. Šta više, pre ovih ubistava su paravojne trupe mesecima napadale narod i pobile i proterale na hiljade ljudi, kao deo kampanje koju je indonežanska vojska vodila da terorize narod Istočnog Timora da bi ih sprečila da glasaju za nezavisnost.

Skoro svi izveštaji sa terena su bili saglasni da je od stanovništva koje broji 800.000, oko 200.000 stanovnika Istočnog Timora bilo primorano da beži iz svojih domova i traži spas u brdima, a dodatnih 100.000 je pobešlo ili bilo proterano u Zapadni Timor, gde su zatočeni u koncentracionim logorima koje čuvaju paravojne trupe potpomognute armijom. Stranim funkcionerima ili reporterima nije bio dozvoljen pristup ovim logorima, a bilo je izveštaja da stražari logora pucaju na zatvorenike. Drugi izveštaji kažu da su hiljade istočnih Timoraca bili proterani na udaljena ostrva Indonezije.

Jedina zemlja koja je priznala indonezijsku vlast nad Istočnim Timorom je Australija. Međutim, SAD su nezvanično podržale invaziju i ugušenje ove provincije. Tadašnji predsednik Ford i državni sekretar Kisindžer su se u Džakarti susreli sa indonežanskim diktatorom Suhartom samo dan uoči invazije. Ovo je u potpunosti bilo u skladu sa dotadašnjom politikom SAD prema Indoneziji. Državni Sekretarijat SAD-a i CIA su odigrali odlučujuću ulogu u puču 1965. koji je rezultirao uubistvom najmanje 500.000 Indonežana, uključujući stotine hiljada članova Komunističke Partije, sindikalaca, seljaka i levičarski nastrojenih intelektualaca. Od tada je Vašington postao najvernija i najpouzdanija podrška indonežanskoj vojsci. I pored učešća SAD u mirovnoj operaciji u Istočnom Timoru, njihova orijentacija će ostati podrška indonežanskoj vojsci, podesno ukrašena demokratskom fasadom. To i ne treba da

čudi jer je Indonezija četvrta po broju stanovnika na svetu, bogata sirovinama i glavni trgovinski partner za američke korporacije. Ona je logička protivteža svakom potencijalnom širenju i ekspanziji Kine. Drugim rečima, spoljna politika SAD je vođena nemilosrdnom i okrutnom poterom za imperijalističkim interesima eklatantnog primera velike sile. SAD podržavaju režim u Džakarti jer smatraju Indoneziju kritičnim i korisnim saveznikom u svojoj težnji za globalnom dominacijom.

3. Struktura i nadležnost suda za Istočni Timor

Mešoviti međunarodni krivični sud u Istočnom Timoru Ujedinjene nacije su ustanovile nezavisno od odluka nacionalnih vlasti. Na Istočnom Timoru veliki broj sudija i tužilaca sa dugogodišnjim iskustvom rada u pravosuđu napustio je svoja radna mesta ostavljajući velike praznine koje je bilo nemoguće popuniti. Ujedno, prema indonežanskom pravu niti jedan Istočni Timorac nije mogao biti imenovan na mesto sudije ili tužioca. Posledično, u toj državi nakon povlačenja Indonezije gotovo da nije bilo pravnika s iskustvom rada u pravosuđu.

Pravosudni sistem u Istočnom Timoru bio je potpuno uništen nakon povlačenja indonežanskih snaga. Tokom okupacije su sudije, tužioci i drugo osoblje bili Indonežani. Nakon povlačenja gotovo da i nije bilo kvalifikovanih pravnika s iskustvom u Istočnom Timoru.

Za razliku od nekih drugih država gde su rasprave i pregovori s demokratski izabranim vođstvom oko uspostavljanja posebnog suda za kažnjavanje učinilaca najtežih zločina trajali godinama, do osnivanja takvog suda u Istočnom Timoru došlo je neposredno nakon što su UN uspostavile prelaznu upravu u toj državi. Iako je bilo predloga da se osnuje zaseban tribunal za suđenje osobama odgovornim za zločine, Savet bezbednosti nije postupio po tim preporukama. Umesto toga UNTAET je Uredbom 2000/15 osnovao Posebna veća za ozbiljne zločine (engl. Special Panels for Serious Crimes) sastavljena od domaćih i međunarodnih sudija za suđenje osobama osumnjičenim za zločine učinjene u Istočnom Timoru. Posebnim većima data je isključiva nadležnost nad zločinima genocida, ratnim zločinima, zločinima protiv čovečnosti, ubistvima, seksualnim zločinima i mučenjima koja su se dogodili u Istočnom Timoru u razdoblju od 1. januara do 25. oktobra 1999. godine, a pod određenim uslovima i za zločine učinjene pre toga datuma.¹

¹ Linton, S., (2001). Cambodia, East Timor and Sierra Leone: Experiments in International Justice. *Criminal Law Forum* 12, str. 186

Osim Posebnih veća, pravosudni okvir UNTAET činili su još i odeljenja odgovorna za istragu i krivično gonjenje, te za pružanje pravne pomoći. Za istragu i krivično gonjenje slučajeva iz nadležnosti Posebnih veća nadležan je poseban Odsek za teška krivična dela (engl. Serious Crimes Unit). Odsek se sastojao od tužilaca, prevodilaca i drugog osoblja, od kojih je većina stekla iskustva radeći u *ad hoc* tribunalima za bivšu Jugoslaviju i Ruandu. Osoblje je pretežno bilo međunarodno, no kako se približavao dan nezavisnosti Istočnog Timora, tako su se domaći pravnici osposobljavali za preuzimanje slučajeva.

Uredbom 2000/15 propisano je da međunarodne sudije i tužioce imenuje Prelazna administracija u skladu s postojećom pravnom regulativom o imenovanju međunarodnih sudija i tužilaca. Prijave međunarodnih sudija i tužilaca ispituje Transitional Judicial Services Commission (TJSC), čije preporuke nisu obavezujuće. Uredbom 2000/15 donekle je izmenjen postupak imenovanja međunarodnih sudija i tužilaca na način da TJSC prima i ispituje pojedinačne prijave i može sprovesti intervju sa svakim od kandidata. Uprkos ovako propisanom postupku imenovanja, sve međunarodne sudije i tužioce imenuje Prelazna uprava na preporuku Ministarstva pravosuđa. Na taj način je u potpunosti zaobiđen TJSC i dovedena u pitanje zakonitost i valjanost takvog imenovanja. To povlači za sobom i pitanje kakve posledice mogu iz toga proizaći, naročito u pogledu osoba kojima su tako imenovane sudije sudile.

Propisom iz 2000. godine, UNTAET je osnovao Okružni sud u Diliju u čiju specijalnu nadležnost je stavio i teška krivična dela. Kasnijim propisom iz 2000. godine formirana je i Kancelarija zamenika tužioca za teška krivična dela u okviru koje je i inkorporirana Jedinica za istraživanje teških krivičnih dela. Na osnovu rada ove jedinice i prikupljenih dokaza o zločinima, pred Okružnim sudom u Diliju je podignut značajan broj optužnica za najteže zločine i kršenja ljudskih prava protiv visokorangiranih pripadnika indonežanske vojske. Nažalost, sama Indonezija je odbila da učestvuje u ovom procesu, odbijajući da prizna nadležnost Okružnog suda u Diliju da se bavi postupcima za zločine koje su učinile indonežanske oružane snage i pripadnici pro-indonežanske milicije, takođe odbijajući da izruči ovom sudu lica protiv kojih su podignute optužnice. Upravo zbog ovih razloga je i otežan rad Veća, Kancelarije zamenika tužioca i Jedinice za istraživanje teških krivičnih dela u Istočnom Timoru. Do kraja februara 2003. godine, Jedinica za istraživanje teških krivičnih dela je podnela 58 optužnica kojima je obuhvaćeno 225 lica kojima se u najvećem broju slučajeva stavlja na teret zločini protiv čovečnosti uključujući ubistva, seksualne delikte, mučenje i druge nehumane postupke, maltretiranje, deportaciju i nezakonito zatvaranje građana Istočnog Timora u kritičnom periodu januar – oktobar 1999. godine. U okviru ovih

optužnica, devet se odnosilo na zločin protiv čovečnosti i u njima su optuženi visoki zvaničnici indonežanske vojske i policije, uključujući i neke kojima je bilo suđeno u Indoneziji i koji su oslobođeni optužbi. U ovim optužnicama je detaljno opisan sistem institucionalnog delovanja i uključivanja zvaničnih indonežanskih snaga bezbednosti u vršenje zločina na teritoriji Istočnog Timora. Određen broj vojnih komandanata je optužen za učestvovanje u stvaranju milicije, njenom finansiranju, obuci i rukovođenju. Oni su takođe optuženi i za nepostupanje i nekažnjavanje u slučajevima kada su zločine vršili njihovi potčinjeni.

Posmatrajući rezultate Veća za teška krivična dela Okružnog suda u Diliju na kraju se ipak postavlja pitanje da li bi stvari izgledale drugačije da je na samom početku Prelazne uprave UN u Istočnom Timoru formiran Međunarodni tribunal za Istočni Timor po ugledu na tribunale za bivšu SFRJ i Ruandu.

4. Primena materijalnog prava

Uredbama UNTAET materijalno pravo koje primenjuju Posebna veća za zločine genocida, ratne zločine i zločine protiv čovečnosti gotovo je u potpunosti preuzeto iz Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda. S obzirom na vremensku nadležnost Posebnog veća javilo se pitanje retroaktivne primene materijalnog prava. U skladu s Uredbom 2000/15 vremenska nadležnost Posebnog veća proširena je i na zločine učinjene u Istočnom Timoru pre 25. oktobra 1999. samo ukoliko je zakon o teškim krivičnim delima u skladu sa članom 3.1. Uredbe UNTAET-a broj 1999/1 ili neke druge.² Na taj način je nadležnost proširena na ozbiljne zločine koji su učinjeni od 1975. nadalje, što je podstaklo pitanje poštovanja načela *nullum crimen nulla poena sine lege*. Pravo koje se primenjuje mora biti ono koje je bilo na snazi u vreme kada je delo učinjeno.

U pogledu međunarodnih zločina koji su u nadležnosti Posebnog veća, oni su odražavali međunarodno običajno pravo koje je važilo u vreme kada su se dogodili. Uredba 2000/15 uveliko se oslanja na Statut Međunarodnog krivičnog suda koji odražava sadašnji razvoj međunarodnog prava i oslanja se, kako na praksu *ad hoc* tribunala, tako i na sveobuhvatniju zaštitu ljudskih prava.

² Škorić, M., (2005). Mješoviti međunarodni kazneni sudovi u: V. Grozdanić, et al. (urednik) Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 2, Rijeka, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, str. 940

Kao i Rimski statut, član 6 UNTAET Uredbe deli ratne zločine na četiri kategorije: kao primenjive u međunarodnim sukobima – a) teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. i

b) druge ozbiljne povrede pravila i običaja ratovanja koji važe u međunarodnim sukobima, a kao primenjive u unutrašnjim sukobima – c) ozbiljna kršenja člana 3 zajedničkog za Ženevske konvencije i d) druge ozbiljne povrede pravila i običaja ratovanja koji važe u nemeđunarodnim sukobima. Da bi ova pravila bila primenjivana, mora se dokazati postojanje oružanog sukoba. Mnogo je lakše utvrditi postojanje unutrašnjeg sukoba na Istočnom Timoru, naročito 1999. godine, nego međunarodnog. Međunarodni sukob bi se eventualno mogao dokazivati kroz efektivnu vlast Indonezije na Istočnom Timoru od 1975. godine, što je stvorilo stanje okupacije, prema Četvrtoj ženevskoj konvenciji, odnosno prema IV Haškoj konvenciji koja je odavno deo međunarodnog običajnog prava. Ovo se, međutim, u praksi suda na Istočnom Timoru, nije moglo proveriti, s obzirom na to da nije bilo presuda za prve dve kategorije ratnih zločina koje se odnose na međunarodni sukob.³

Zanimljiva je i činjenica da odredbe o krivičnoj odgovornosti u velikoj meri odražavaju rešenja sadržana u Rimskom statutu. Ipak, u pogledu komandne odgovornosti Uredba ne sledi definiciju iz Rimskog statuta, već je preuzima iz statuta Haškog tribunala i tribunala za Ruandu.⁴ Dok statut stalnog Međunarodnog krivičnog suda pravi razliku između vojnih, policijskih i komandanata drugih hijerarhizovanih oružanih snaga sa jedne i civilnih nadređenih sa druge strane, a traži i kauzalnost između nesprečavanja i učinjenih dela, što zasigurno predstavlja odstupanje od običajno-pravnog ustrojstva normi komandne odgovornosti, naročito onako kako su ga formulisali tribunali u Hagu i Aruši, i u praksi predstavlja dodatni teret dokazivanja za tužilaštvo. Čini se da je opravdan zaključak nekih autora prema kome su odredbe o komandnoj odgovornosti UNTAET Uredbe držala standarda međunarodnog prava i odgovarajuće jurisprudencije u vreme kada je donošena.⁵

³ Jovanović, I., (2007). Kreativni razvoj međunarodnog krivičnog prava: hibridni sudovi za Istočni Timor, Kambodžu i Sijera Leone u: V. Knežević-Predić, et al. (urednik) Godišnjak Udruženja za međunarodno pravo za 2006, Beograd, Udruženje za međunarodno pravo, str. 281

⁴ Fenrick, W., (1999). Article 28: Responsibility of commanders and other superiors in: Otto Triffterer (editor) Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court, Nomos Verlag, Baden-Baden, str. 519

⁵ Vetter, G., (2000). Command Responsibility of Non-Military Superiors in the International Criminal Court. *Yale Journal of International Law* 25, str. 108

5. Ocena efekata rada suda za Istočni Timor

Sudovi kao što su Sud Bosne i Hercegovine (sa svojim odeljenjima za ratne zločine i za organizovani kriminal i korupciju), Specijalni sud u Sijera Leoneu, sudovi sa specijalnim odeljenjima za ratne zločine u Kambodži i Sud u Istočnom Timoru pod nadzorom UN-a primeri su tzv. hibridnih sudova. To su u osnovi nacionalni (domaći) sudovi kojima je pridruženo neko svojstvo internacionalnosti. Uglavnom se radi o personalnoj internacionalizaciji, dakle o pridruživanju stranaca domaćim sudijama i/ili tužiocima. Međutim, internacionalizacija kod hibridnih sudova ima i druge aspekte, koji nisu vidljivi na prvi pogled, a od značaja su za bolje razumevanje ovog fenomena. Hibridni krivični sudovi su relativno nova pojava i do sada je uspostavljeno svega nekoliko takvih sudova. S druge strane, podsećamo da je ideja o osnivanju međunarodnog krivičnog suda kao sredstva rešavanja međunarodnih sporova potiče iz XIX veka. Tako su, recimo, Lajpciški procesi vođeni tokom 1919. godine protiv bivših pripadnika nemačke vojske i mornarice pokazali da se od nacionalnih sudova ne može očekivati dovoljna nepristrasnost u pogledu suđenja za ratne zločine.⁶

Upravo je sud za Istočni Timor prvi hibridni sud koji je počeo i već završio svoj rad. Iako mešovitog sastava, on je bio deo nacionalnog pravosudnog sistema. On je, kao i drugi sudovi tog tipa bio plod političkih dogovora u okviru Ujedinjenih nacija, koje su, *de facto*, bile pod uticajem ključnih igrača na međunarodnoj sceni, sa državama u kojima su sudovi osnivani. Upravo u toj činjenici se i ogleda kvalitativna razlika u odnosu na *ad hoc* tribunale za bivšu Jugoslaviju i Ruandu, za čije osnivanje Savet bezbednosti nije ni tražio pristanak država pogođenih sukobom.

I pored ovih zamerki koji se mogu dati ovom sudu, koristi koje su građani Istočnog Timora dobili od njegovog rada ipak respektabilne. Pre svega, teško da bi domaći pravosudni organi bili sposobni da sami vode postupke za ratne zločine. Oni su dali važan doprinos radu suda upravo kroz svoje poznavanje i razumevanje situacije, a tek potom kroz svoju stručnost.

Edukativna uloga hibridnog suda se sastoji upravo u tome da kroz uključivanje domaćeg pravosudnog kadra doprinese trajnoj revitalizaciji i dugotrajnoj stabilnosti društva. Za jedno društvo kakvo je ono u Istočnom Timoru, koje je *de facto in statu nascendi*, to predstavlja podsticaj i motiv da se brže prilagodi novonastaloj situaciji.

⁶ Stanojević, P., Pavlović, Z., Prelević, S., (2009). Međunarodni krivični sud – mlad organ, ali značajan segment međunarodnog pravosuđa. *Pravo – teorija i praksa* 26, (7–8), str. 8

Verovatno najvažniji razlog zašto je tema ovog rada sud ustanovljen za Istočni Timor svakako je i činjenica da je ovaj sud direktno primenjivao međunarodno pravo, u skladu sa definicijama iz svojih konstitutivnih akata. One se baziraju na statutima *ad hoc* tribunala u Hagu i Aruši, te Rimskom statutu.

Jedan od glavnih ciljeva prilikom ustanovljavanja ovog suda svakako je bila ugradnja najboljih elemenata iz domaćeg i međunarodnog pravosudnog sistema, odnosno otklanjanje nedostataka koji prate svaki od pomenutih. Kada se ima u vidu da su nacionalni sudovi u državama gde su se zločini dogodili mahom politizovani, a da međunarodni krivični sudovi imaju ograničene resurse i da su nedovoljno upoznati s prilikama u konkretnoj državi, težnja da se istovremeno osigura međunarodna pravda i prepuste suđenja nacionalnim sudovima mogla bi se ostvariti upravo kroz model mešovitog međunarodnog krivičnog suda kakav je bio onaj ustanovljen za Istočni Timor.

Mešoviti međunarodni krivični sudovi čine se dobrim rešenjem koje je relativno izolovano od sistema nacionalnih sudova, a ujedno osigurava krivični progon i kažnjavanje pojedinaca odgovornih za zločine. Uz to, prednost mešovitih međunarodnih kaznenih sudova je i to što u obezbeđivanju sredstava za njihov rad u znatnoj meri sudeluje i država u kojoj su zločini učinjeni, u onoj meri u kojoj je to moguće.

Takođe, opravdana je ocena pojedinih autora da je neophodna pretpostavka za ustanovljavanje međunarodnih krivičnih sudova ustanovljavanje međunarodnog krivičnog prava, što je u ovom momentu još uvek samo daleki ideal. U odsustvu takvog, unifikovanog međunarodnog krivičnog prava, kao alternativa nameće se nacionalno krivično pravo države na čijoj teritoriji su krivična dela učinjena.⁷

Kao jednu od najvažnijih prednosti suda za Istočni Timor u odnosu na *ad hoc* tribunale i Međunarodni krivični sud zasigurno je uključivanje domaćeg pravosuđa u suđenja pojedincima koji su učinili zločine. Najviše vrednosti mešovitih međunarodnih krivičnih sudova uopšte nalaze se u njihovoj sposobnosti da se prilagode lokalnoj kulturi, jeziku i pravu te istovremeno očuvaju temeljne vrednosti međunarodnog krivičnog prava. Uvođenjem mešovitih međunarodnih krivičnih sudova menja se međunarodno i domaće pravo, osigurava privođenje pravdi učinilaca ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti u državama gde su zločine učinili i daje podsticaj razvoju domaćeg pravnog sistema. Međutim, njihove stvarne sposobnosti prilagođavanja domaćoj stvarnosti u nastojanjima da bolje služe domaćem stanovništvu otvaraju

⁷ Stojanović, Z., (1999). *Ad hoc tribunal za bivšu Jugoslaviju i međunarodno krivično pravo. Pravo – teorija i praksa* 16, (8–14), str. 11

mogućnost različitim pritiscima, a njihova fleksibilnost može biti tumačena kao nepostojanost i konfuzija. Uz to, kod mešovitih međunarodnih krivičnih sudova u odnosu na *ad hoc* tribunale veći je rizik da će biti izloženi pritiscima etničkih, vojnih ili političkih struktura države u kojoj deluju.

Preveliki oslonac na međunarodnu strukturu može stvoriti jaz između suda i domaćeg stanovništva i preti opasnost da ono u sudu vidi jedino tvojevinu nametnutu od strane međunarodne zajednice. Mešoviti model međunarodnih krivičnih sudova obećavajući je model koji može prevladati neke nedostatke imanentne i domaćim i međunarodnim sudovima, ali ne može osigurati rešenje svih problema. Kao i svaka druga sudska institucija, i mešoviti međunarodni krivični sudovi zahtevaju sredstva i mora im se osigurati i taj tip nezavisnost. Baš kao i nacionalni sudovi, i oni mogu biti izloženi pretnjama i zastrašivanju.

Suđenje najvišim državnim funkcionerima odgovornim za zločine u državama u kojima oni još uvek uživaju podršku može biti veoma opasno. Pitanje zaštite svedoka od izuzetne je važnosti. Svedocima, jednako kao i domaćem i međunarodnom osoblju treba pružiti adekvatnu zaštitu.

U pogledu učestvovanja domaćeg osoblja valja takođe biti na oprezu. Verovatne su situacije u kojoj vladajuće strukture odgovorne za zločine još uvek kontrolišu domaći pravosudni aparat. S druge strane, promena postojećeg osoblja može dovesti na odgovorna mesta u sudstvu i tužiteljstvu osobe s nedovoljno znanja i iskustva koje nisu sposobne da vode tako kompleksna suđenja kao što su ona za ratne zločine.

Pažnju valja obratiti i na izbor stranih sudija i tužilaca. Na te funkcije nisu imenovani stručnjaci međunarodnog i krivičnog prava. Značajni problemi su proizlazili i iz činjenica da su sudije pripadale različitim pravnih sistema, što je ponekad dovodilo do pravne nesigurnosti i ozbiljno potkopavanja vere u svetle perspektive međunarodnog krivičnog pravosuđa.

Generalno gledano, uprkos opasnostima koje se kriju u integrisanju nacionalnih elemenata u međunarodnu pravdu, prednosti ovakvog pristupa suđenju licima optuženim za ratne zločine pretežu nad nedostacima. Ako mešoviti međunarodni krivični sudovi u budućnosti budu raspolagali odgovarajućim resursima, ljudskim i materijalnim, i deo svojih nastojanja usmere na reformu domaćeg pravosuđa, zacelo će doprineti stvaranju efikasnog sistema i osigurati da učinioci zločina odgovaraju za svoja dela.

Igor Živkovski

Master of law, a specialist for the field of tax consulting, Karanović & Nikolić lawyer's office, Belgrade

***Hybrid court for East Timor
– legal and political dimension –***

A b s t r a c t

The United Nations established the International Criminal Court in East Timor regardless of decisions of national authorities. This court was, like other courts of such a kind, a product of political arrangements within the United Nations. The establishment of the Court was largely caused by the fact that after the withdrawal of Indonesia from East Timor, there were almost no lawyers with experience in the judiciary in the country. East Timor's court was the first hybrid court. Although mixed composed, this court was a part of the national judicial system.

This court was established immediately after the United Nations had established transitional administration in that country. Although there were proposals for establishing the special tribunal for prosecution of persons responsible for crimes, the Security Council did not act in accordance with those proposals. Instead, the Special Panels for Serious Crimes composed of both local and international judges for prosecution of persons suspected for crimes committed in East Timor were established. Special Panels were given exclusive jurisdiction over crimes of genocide, war crimes, and crimes against humanity, murders, sexual crimes and torture occurred in East Timor during the period from 1st January to 25th October 1999, and in some cases – for crimes committed before that period. The substantive law applied by the Special Panels for the crimes of genocide, war crimes and crimes against humanity was almost entirely taken from the Rome Statute of the International Criminal Court..

Key words: East Timor, Hybrid Court for East Timor, Special Panels for Serious Crimes, Regulations of the United Nations Transitional Administration in East Timor.

Literatura

1. Fenrick, W., (1999). Article 28: Responsibility of commanders and other superiors in: Otto Triffterer (editor) *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*, Nomos Verlag, Baden-Baden, pp. 515–522
2. Jovanović, I., (2007). Kreativni razvoj međunarodnog krivičnog prava: hibridni sudovi za Istočni Timor, Kambodžu i Sjevernu Leone u: V. Knežević-Predić, et al. (urednik) *Godišnjak Udruženja za međunarodno pravo za 2006*, Udruženje za međunarodno pravo, Beograd, str. 273–311
3. Linton, S., (2001). Cambodia, East Timor and Sierra Leone: Experiments in International Justice. *Criminal Law Forum* 12, pp. 185–246
4. Stanojević, P., Pavlović, Z., Prelević, S., (2009). Međunarodni krivični sud – mlad organ, ali značajan segment međunarodnog pravosuđa. *Pravo – teorija i praksa* 26, (7–8), str. 5–148
5. Stojanović, Z., (1999). Ad hoc tribunal za bivšu Jugoslaviju i međunarodno krivično pravo. *Pravo – teorija i praksa* 16, (1), str. 8–14
6. Škorić, M., (2005). Mješoviti međunarodni kazneni sudovi u: V. Grozdanić, et al. (urednik) *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 2, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, str. 933–970
7. Vetter, G., (2000). Command Responsibility of Non-Military Superiors in the International Criminal Court. *Yale Journal of International Law* 25, pp. 89–143